

ESSÄ

Det går inte att övervinna havet, men nog att berätta dess berättelser

Lotta Törnroth fotograferar alltid i mörker eller dunkel, ofta i gryningen, under den tiden på dygnet då känslan av saknad har en tendens att svalla upp som häftigast i människan. Havets tragedier är hennes material.

Tro inte ett ord av vad jag säger, allt är sant.

Så inleds *Märta Tikkanens Storfångaren*, en roman om en Grönlandsresa skriven i angelägen staccato med fläckande minnen och tankar om kärlek insprängda mellan upplevelser från Qaqortoq, Nuuk, Narsaq...

Bokens titel kommer från en sång om den stora fångstmannen: den fantastiska jägaren och fiskaren. Fast egentligen handlar den ju om kvinnan som förgäves står på stranden och väntar på sin storfångare som havet har tagit.

Grönland är världens största ö, omgivet av hav och till stor del täckt av inlandsis. Ett annat rekord som landet också innehar: det som världens mest glesebefolkade.

Inte klimatförändringen

Nästan 30 år efter publiceringen av *Storfångaren* reser konstnären **Lotta Törnroth** till Grönland för en ateljévistelse vid konstmuseet i Nuuk. Hon har tidigare gett ut en konstbok om det som storfångarsången handlar om: människor som försvinner till havs och människor som blir kvar på land. Att just hon bland en stor mängd sökanden fått förmånen att tillbringa två månader på Grönland är på grund av hennes arbete med havet och dess berättelser. Övriga aspiranter har velat göra konst om klimatförändringens inverkan på den arktiska ön, men vid museet i Nuuk är man trötta på att bli sedd som en tragisk symbol för världens långsamma undergång.

Törnroth är konsekvent i sitt konstnärskap, det är havet och dess makt över människan som är temat, oberoende av var hon befinner sig. Inför vistelsen på Grönland är hon inspirerad av en poetisk finlandssvensk roman och av vatten. Grönland består till 83 procent av vatten.

Känslan av saknad

"Det finns ingenting som ljuset på Grönland", skriver Tikkanen. Törnroth arbetar mycket med ljus eftersom hon arbetar mycket med fotografi. Ljuset är dock inte bara redskapet som skapar en bild på negativet i Törnroths Hasselbladkamera, utan också närvarande som motiv. I de flesta bilder förekommer havet och vid det en människogestalt som det strålar ljus ifrån. Det är Törnroth själv, med en enkel ficklampa i handen.

Hon fotograferar alltid i mörker eller dunkel, ofta i gryningen, under den tiden på dygnet då känslan av saknad har en tendens att svalla upp som häftigast i människan. För det mesta krävs det en exponeringstid på över 10 minuter för att bilden av havet, människan och ljuset ska hinna fastna i kameran som orörlig står på ett stativ.

Döden på havet

Jag väntar som ett fyrlyjus heter fotoserien i

■ I Lotta Törnroths bilder förekommer havet och en människogestalt som det strålar ljus ifrån. Här: Fyren, Nuup Kangerlua. FOTO: LOTTA TÖRNROTH

Törnroths första bok, *Att vänta på det oundvikliga: berättelser från havet*. Fyrens ljus är närapå en universell signal, ett meddelande från land till dem som befinner sig vid bränningarna. Statisk och trygg – i teorin.

Men i boken finns också en bild av skulpturen *Det illusoriska ljuset* som föreställer Pellinge fyr som på grund av dålig placering var orsaken till att flera fartyg förläste på 1800-talet. Törnroths verk är rofyllda, men också farliga. Havet bakom den mänskliga fyren är så stort och kallt, till och med i vår egen Östersjö kan ett fartyg så lätt försvinna. Som briggen Fru Margaretha, också kallad Döden, som skickades i väg från Gävle år 1808 för att försvara Finland trots att det var allmän kännedom att skeppet inte skulle klara seglatsen. Det sjönk inte långt från hemhamnen och kroppar sköjdes i land på stranden av en ö. När Törnroth gör efterforskningar kommer hon inte långt: det finns inget sätt att ens få reda på hur Döden såg ut, inte ens en skiss kvarstår. Skeppsbrottet var långt ifrån unikt, bara ett i mängden. Bortglömt.

På Grönland konfronteras Törnroth med ett skeppsbrott som ännu inte glömts bort, vars

är fortfarande inte bleknat: M/S Hans Hedtoft, som på sin jungfrurens år 1959 körde på ett isberg och sjönk i djupet. Sedan dess är det förbjudet att trafikera Grönland med personfartyg vintertid.

Men skepp och båtar förliser av så många olika orsaker: stormar, mänskliga misstag, försummad säkerhet. Törnroths behov av att kartlägga havets historia för henne också till Sydkorea, till öarna kring området där färjan Sewol kantrade med över 300 skolbarn ombord. Det går inte att övervinna havet, människan kommer aldrig kunna göra det.

Absolut medvetenhet

Lotta Törnroth läser inte bara på om stora katastrofer. Hon refererar i sitt konstnärliga arbete också till individer: **Bas Jan Ader**, den nederländska konstnären som försvann på Atlanten som 33-åring år 1975 när han ensam försökte segla från USA till England.

Donald Crowhurst, en brittisk amatörseglare som genom att fuska försökte vinna en världsomseglingstävling i slutet av 1960-talet. Liksom Ader försvann även Crowhurst. Hans båt Teignmouth Electron hittades tom på havet,

och kvarlämnade loggböcker antydde ett psykiskt sammanbrott och självmord.

Alla dessa tragedier som Törnroth forskar i, utgör ett slags utgångspunkt för henne som konstnär. De är oändligt många, men ändå vill människan leva ihop med havet, längtar till det. Den grönländska berättelsen om storfångaren hade aldrig kunnat få ett annat slut. Törnroths absoluta medvetenhet om att havets historia är omöjlig att skriva – att det är som att dra en gräns i vatten – gör att hon kan vara fri i sättet på vilket hon använder all sin bakgrundskunskap. Mottagaren ska förhålla sig till henne på samma sätt som Märta Tikkanen ber om i sin roman. Tro inte ett ord av vad jag säger, allt är sant.

HELEN KORPAK
kultur@hbl.fi

Texten baserar sig på en intervju med Lotta Törnroth, vars utställning *Imaginära öar* visas på galleri Hippolyte tills den 24 februari. Den 23 februari klockan 14-15 hålls ett samtal mellan konstnären och Monika Fagerholm på galleriet. Gratis inträde.